

Kartonaż Dzedmutiusanch

Muzeum Egipskie w Berlinie nr inw. ÄMB 32

Wystawa „Śmierć i życie w starożytnym Egipcie”

w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu

kartonaż malowany i złocony

wysokość: 170 cm

XXII dynastia, ok. 900 p.n.e.

Pochodzenie: zachodnie Teby; zakupiony dla muzeum

berlińskiego w 1827 r. z kolekcji Giuseppe Passalacqua

Słowo „kartonaż” w kontekście staroegipskiej kultury ma dwa znaczenia. Po pierwsze, oznacza materiał – płótno (niekiedy papirus), sklezione gipsem, co przypomina nieco dzisiejszy *papier mâché*. Po drugie, oznacza rodzaj trumny wykonanej z takiego materiału, malowanego i pozłoczonego. Kartonaże jako pojemniki na ciało zmarłego pojawiły się w okresie Średniego Państwa, jednak prawdziwą popularność zdobyły w Trzecim Okresie Przejściowym. Za XXII i XXIII dynastii były najczęściej spotykaną formą trumny, a ich bogata dekoracja odzwierciedlała aktualne idee religijne. Poznański zabytek jest typowym i zarazem jednym z najpiękniejszych zachowanych kartonaży z tych czasów. Należał do damy Dzedmutiusanch. Imię to, tłumaczone dosłownie, znaczy „Mut mówi: niech ona żyje” (*dzed-Mut-iu-s-anch*). Tego typu konstrukcja imienia była często stosowana. Jak się wydaje, w sytuacji problemów z porodem odwoływano się do opieki takiego, czy innego bóstwa, a po szczęśliwym rozwiązaniu nadawano dziecku imię wiążące je z tym bóstwem (rzecz dotyczyła dzieci i bóstw obojga płci, stąd także imiona typu Dzedimeniufanch „Amon mówi: niech on żyje”, etc.). Imię

Dżedmutiusanch nie jest rzadkie, natomiast dekoracja poznańskiego kartonażu jest, mimo typowego ogólnego schematu, dość wyjątkowa w detalach. Pokryta płatkowym złotem twarz nawiązuje tu do idei, że ciała bogów są ze złota. Każdy zmarły po śmierci i szczęśliwym przejściu sądu Ozyrysa, stawał się *ach*, istotą o boskich cechach. Stąd złota maska Tutanchamona i złota twarz kartonażu Dżedmutiusanch. W odróżnieniu od typowych drewnianych trumien, kartonaże nie składały się ze skrzyni i wieka, lecz miały z tyłu otwór, przez który mumię umieszczano w środku, „zaszywany” następnie odrębnym kawałkiem utwardzonego gipsem płótna. Ta część kartonażu była niedekorowana, cała reszta jest pokryta bogatą polichromią. Na białym tle namalowane są motywy eschatologiczne, na czele z najważniejszym, wyeksponowanym na froncie kartonażu. Widać tam dwa sokoły z rozłożonymi skrzydłami i znakami *šen* w szponach, ustawione jeden nad drugim. Górny ma głowę barana zwieńczoną złotym dyskiem, dolny ma głowę sokoła i srebrny dysk. Są to przedstawienia dwu różnych postaci boga słonecznego, odpowiadających dwóm fazom jego dziennej podróży. Sokół ze srebrnym (lunarnym) dyskiem na głowie reprezentuje dzieńne słońce, zmierzające ku nocy, sokół z głową barana i złotym (solarnym) dyskiem oznacza słońce nocne, które zmierza do słonecznego dnia. Można to zatem zrozumieć jako wizerunki wieczornego i porannego słońca. Całość jest odwołaniem do idei wiecznego odradzania, wspólnej dla egipskiej kosmologii (cykl podróży słonecznej) i eschatologii (odrodzenie zmarłego do życia wiecznego i włączenie do słonecznego cyklu przemian). Znaki *šen*, trzymane przez sokoły są właśnie symbolami nieskończoności, wiecznych cykli życia. Inne elementy dekoracji kartonażu również reprezentują motywy eschatologiczne. Na bokach trumny przedstawione są Izyda i Neftyda, boginie opiekujące się zmarłym jako Ozyrysem (każdy zmarły był po śmierci identyfikowany z tym bogiem). Ich skrzydła krzyżują się w ochronnym geście z przodu kartonażu. Na bokach ukazano także czterech Synów Horusa, którzy zapewniają powiązanie zmarłego z czterema stronami świata (bogowie ci opiekują się m.in. wnętrznościami umieszczonymi w czterech naczyniach kanopskich). Na kartonażu Dżedmutiusanch ikonografia Synów Horusa jest nietypowa. Zazwyczaj bogowie mają głowy człowieka (Imseti), pawiana (Hapi), szakala (Duamutef) i sokoła (Qebehsenuef), tymczasem tu formy Duamutefa i Qebehsenuefa są zamienione. Na przodzie bazy namalowano uskrzydłonego skarabeusza, symbol porannego słońca i odradzającego się życia. Dekorację uzupełniają przedstawienia bóstw opiekuńczych, ochronnych symboli (jak oko *udżat*) i formuły protekcyjne na pasach.

Kartonaż Dżedmutiusanch jest przykładem wyrafinowania religijnej symboliki i wysokiego kunsztu artystów tebańskich w czasach XXII dynastii.

Pozłacana twarz Dżedmutiusanch

Imię Dżedmutiusanch i uskrzydłony skarabeusz na podstawie kartonażu

Sokół z głową barana i złotym dyskiem na głowie – nocne słońce zmierzające do dnia

Sokół ze srebrnym dyskiem na głowie –
dienne słońce zmierzające do nocy

Izyda

Neftyda

Synowie Horusa - Imseti i Duamutef

Synowie Horusa – Hapi i Qebehsenuef

Opracowanie: Andrzej Ćwiek

Zdjęcia: Mariusz Kuraszkiewicz, Patrycja Silska